

WSPÓŁCZESNE
P R O B L E M Y
NAZEWNICTWA
GEOGRAFICZNEGO
ZIEMI LUBUSKIEJ

Nazewnictwo jest młodą gałęzią wiedzy posługującą się własnymi metodami badawczymi. Jest to nauka o nazwach miejsc, osób i zwierząt. Rozwinęła się ona jako samodzielna dziedzina badań językowych, historycznych, osadniczych, geograficznych i innych w latach pięćdziesiątych ubiegłego stulecia na zachodzie Europy, a u nas w latach osiemdziesiątych. Polska toponomastyka ma poważne osiągnięcia. Wyniki badań nazwicznych pozwalają określić stosunki osadnicze i socjalne w dawnych okresach naszych dziejów (por. np. znakomite studia Bujaka nad osadnictwem Małopolski i ciekawą rozprawę W. Taszyckiego: Dotychczasowy stan badań nad pobytem drużyn germańskich na ziemiach polskich w świetle toponomastyki „Przegląd Zachodni” VII zeszyt 5/6 1951 rok).

Na podstawie nazw geograficznych uczeni zdobyli wiele danych o osadnictwie i języku plemion słowiańskich żyjących około roku 1000 w dorzeczu Łaby i na wschód od niej. Jest rzeczą znaną, że badacze średniowiecznych stosunków społecznych obficie wykorzystali materiał nazwiczny jako źródło historyczne. Nazwy miejscowe są najpewniejszym dokumentem w badaniu stosunków przedhistorycznych. Dostarczają one także wiele cennego materiału etnografowi, geografowi i przyrodnikowi.

Czytelnika z województwa zielonogórskiego zainteresuje może fakt, że na podstawie szczegółowej analizy nazw plemiennych w Polsce stwierdzono ponad wszelką wątpliwość, wbrew poglądom wielu historyków, że nie było nigdy plemienia Lubuszan na terenie dzisiejszej Ziemi Lubuskiej. Ich istnienie wkoło Lubusza to wytwór historiografii. (T. Natanson-Leski: Zarys granic i po-

dział Polski najstarszej, 1953). Badania nazewnictwa posiadają dla nas nie tylko wartość historyczną, w sensie ustalania pewnych danych historycznych, ale także wartość aktualną, wynikającą z patriotycznej potrzeby przeciwstawienia się propagandzie rewizjonistycznej.

Nazwy geograficzne świadczą o polskości Ziemi Lubuskiej. Oparły się one często zniekształceniom germanizacyjnym. Badając śląskie nazwy miejscowe, znakomity uczony Witold Taszycki pisał: „Gdybyśmy nie rozporządzali zwykłymi źródłami historycznymi, stwierdzającymi odwieczną polsność Śląska, moglibyśmy ją wykazać na podstawie śląskich nazw miejscowych. Gdybyśmy nie mieli dokumentów, które znaczą postępy niemieckiej kolonizacji, a zarazem germanizacji Śląska, na podstawie śląskich nazw miejscowych moglibyśmy przedstawić powolny, a systematyczny rozwój niemieckiego ruchu kolonizacyjnego na śląskich ziemiach”. (W. Taszycki: Śląskie nazwy miejscowe, Katowice 1935 r.). Słowa te w całej rozciągłości można odnieść do nazw geograficznych Ziemi Lubuskiej. Miłość do naszej ziemi winna wyrażać się także troską o poprawność językową nazw miejscowych, których repolonizacja, podjęta po wojnie z inicjatywy polskich uczonych a przy poparciu rządu, była wielkim aktem usuwania pozostałości niewoli — nazw zniemczonych.

Z wyżej podanych względów, a zwłaszcza wobec faktu różnorodnych zmian nazewnictwa geograficznego Ziemi Lubuskiej, które między innymi wynikły także z pewnej szkodliwej samowoli (kalki z języka niemieckiego) i niezrealizowania uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych, istnieje społeczna potrzeba rozpatrzenia zagadnień zakreślonych tytułem niniejszej pracy.

PODZIAŁ NAZW MIEJSCOWYCH I ICH PROBLEMATYKA NA ZIEMI LUBUSKIEJ

Omawiając nazwy miejscowe posługuję się kryteriami historyczno-osadniczymi, jakie stworzył W. Taszycki w znakomitej pracy pt. „Słowiańskie nazwy miejscowe. Ustalenie podziału” Kraków 1946 r., wzorując się na podziale nazw miejscowych dokonany przez historyka Tadeusza Wojciechowskiego (Tadeusz Wojciechowski: Chrobacja. Rozbiór starożytności słowiańskich I Kraków 1873 r.). Podział nazw miejscowych Taszyckiego posiada niezaprzeczone zalety. Jest przede wszystkim prosty i przejrzysty, a przez to przystępny nie tylko dla czytelnika z przygotowaniem językoznawczym.

Witold Taszycki dzieli nazwy miejscowe na dwie zasadnicze grupy, a mianowicie:

„A”. Nazwy miejscowe będące zawsze nazwami miejscowymi, „B”. Nazwy miejscowe będące zrazu nazwami ludzi, później dopiero nazwami miejscowymi.

Pierwszą grupę dzieli Taszycki na cztery gromady: nazwy topograficzne, kulturowe, dzierzawcze i zdrobniałe.

Nazwy topograficzne określają właściwości danego terenu, wskazują więc na jego fizjografię, określają teren według świata roślinnego (np.

Dąbrowa, Trzciniowo, Lasek) i zwierzęcego (np. Rybno, Jelenin, Piskorze), wskazują na położenie miejscowości względem jakiejś właściwości terenu, np. Zagórze (za górą), Przydroże (przy drodze) itp.

Nazwy kulturalne lub kulturowe oznaczają wytwory kultury materialnej, społecznej i duchowej człowieka. Są więc cennym materiałem dla badacza historii kultury materialnej i duchowej.

Nazwy dzierżawcze urobione są od nazwy człowieka, którego własnością była dana miejscowość. Mogą one także mieć znaczenie pamiątkowe. Miejscowości nazywano nieraz dla uczczenia jakiegoś dostojnika, wodza, bohatera narodowego lub regionalnego. Nazwy dzierżawcze zawierają więc zbiór nazw osobowych. Przetrwaly w nich piękne słowiańskie imiona, które całkowicie zaczęły zanikać po przyjęciu przez Polskę chrześcijaństwa.

Nazwy zdrobniałe oznaczają położenie osiedla na podstawie miejscowości, w pobliżu której je założono, albo na podstawie pochodzenia mieszkańców.

Drugą grupę dzieli Taszycki także na cztery podgrupy: nazwy etniczne, patronimiczne, służebne i rodowe.

Nazwy etniczne znaczyły pierwotnie gromadę ludzką na podstawie zamieszkałego przez nią kawałka ziemi, pochodzenia z pewnej okolicy, miejscowości, charakterystycznego dla niej pożywienia itp.

Nazwy patronimiczne oznaczały w najdawniejszym stanie potomków lub poddanych człowieka, którego imię, tytuł lub nazwa zawodu tkwi w nazwie miejscowej.

Nazwy służebne oznaczają zajęcia dawnych mieszkańców danej osady.

Nazwy rodowe nazywały pierwotnie mieszkańców osady na podstawie nazwy osobowej, jakiej wspólnie, jako członkowie jednego rodu używali, albo na podstawie nazwy, jaką ich określono. Były więc to przezwiska mieszkańców jakiegoś osiedla. Uczeni ustalili, że nazwy miejscowe powstały w następującej kolejności:

1. nazwy topograficzne (najliczniej w VI—IX w),
2. nazwy kulturowe,
3. nazwy etniczne,
4. nazwy dzierżawcze,
5. nazwy patronimiczne (X—XIII w.),
6. nazwy służebne (X—XIII w.),
7. nazwy rodowe (XII—XIV w),
8. nazwy zdrobniałe.

Nazwy topograficzne czyli odapelatywne są najstarsze i najliczniej występują na Ziemi Lubuskiej. Świadczą one o luźniejszym niż w okresie feudalnym związku osadnika z ziemią, o niewłasnościowym stosunku do ziemi. Wszystkie pozostałe nazwy, zwane antroponimicznymi, wskazujące na stosunek człowieka do ziemi jako jej właściciela, utrwalające często kult wobec feudała, powstały w okresie późniejszym w ścisłym związku ze sto-

sunkami społeczno-gospodarczymi. Ten przegląd typów znaczeniowych nazw miejscowych zorientował czytelnika, jak wiele można powiedzieć o dawnym życiu i kulturze mieszkańców na podstawie badań nazewniczych.

Nie trzeba nikogo przekonywać, że istnieje konieczność takich badań na Ziemi Lubuskiej. Wyżej przedstawiona klasyfikacja nazw miejscowych pozwoli też czytelnikowi lepiej zrozumieć współczesną problematykę nazewnictwa Ziemi Lubuskiej, którą się z kolei zajmę.

W oparciu o źródła historyczne i poprawne zasady struktury nazewnictwa przywrócili uczeni, w wyniku pięcioletniej intensywnej pracy, polską szatę nazewniczą Ziemiom Odzyskanym. Uchwały Komisji Ustalania Nazw Miejscowych ukazywały się, w miarę postępu prac, w mającym moc prawną Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Całość prac nazewniczych zakończono w grudniu 1950 roku. Najpierw ustalono nazwy miast powiatowych, następnie mniejszych miasteczek i wsi, na końcu nazwy małych osiedli i przysiółków. Wydany w roku 1951 „Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej” Stanisława Rosponda jest relacją wyników badań naszych uczonych nad przywróceniem tradycyjnego, polskiego nazewnictwa Ziemiom Odzyskanym. Okazuje się jednak, że nie wszystkie miejscowości na Ziemi Lubuskiej zostały nazwane zgodnie z obowiązującym ustaleniem. Przetrwały nazwy niewłaściwe, które konstruowano tuż po wojnie w okresie wielkiego zamętu w nazewnictwie, zupełnie przypadkowo, bez znajomości rzeczy. Nie brano pod uwagę, że nazwa miejscowa musi mieć pewne znaczenie, jakiś związek z językiem polskim, z polską terminologią topograficzną, z nazwami osobowymi. Nie wystarczy dodać do byle czego przyrostków -ów, -ice, -owo, -in i innych, aby powstała nazwa miejscowa. Jej pierwszy człon, ten przed przyrostkiem, musi coś znaczyć.

Niestety do dziś przetrwały na Ziemi Lubuskiej różne potworki nazewnictwa, swoiście zniekształcone nazwy niemieckie, kalki z języka niemieckiego. Te ostatnie to często spotykane zestawienia typu Górny Folwark, obce polskiemu nazewnictwu. W latach od 1945 roku do zakończenia prac Komisji Ustalania Nazw Miejscowych sama ludność i administracja państwowa utworzyła dużą ilość nazw miejscowych, kierując się potrzebami praktycznymi. Niektóre miejscowości zostały nazwane właściwie. W wielu przypadkach, gdy chodzi o nazwy osad założonych przez Niemców, są one zgodne z nauką, lecz inne niż ustalone. Należy chyba je pozostawić. Tym bardziej, że nazwy miejscowości powstałe w wyniku niemieckiej kolonizacji określiła KUNM pierwszy raz po polsku. Tam jednak, gdzie nazwa ma swoją polską tradycję, zaświadczoną dokumentami, trzeba jej właściwie używać. Tam gdzie jest ona potworkiem nazewniczym należy ją zmienić. Dotyczy to szczególnie nazw małych miejscowości, PGR i leśnictw. Dodajmy, że w międzyczasie powstały na Ziemi Lubuskiej nazwy nowe, jako wynik rozwijającego się osadnictwa. Z wyżej podanych względów kilkaset nazw miejscowych brzmi dziś inaczej niż ustalono.

Każda fala osadnictwa przynosi samorodny proces zmian nazw miejscowych. Tak prawdopodobnie było we wcześniejszych okresach naszych dziejów, tak było i po ostatniej wojnie. Te wcześniejsze procesy nazew-

nicze można łatwiej zrozumieć analizując współczesne. Samorodny proces zmian nazw miejscowych wystąpił po wojnie w formie uwyrażnienia ich znaczenia. Dotyczy to zarówno nazw tworzonych przez ludność jak i ustalonych urzędowo. Ludność tak nazywała miejscowości, aby miały one określone współczesne znaczenie, nie licząc się z tym, że wiele nazw na Ziemi Lubuskiej jest świadectwem dawnego słownictwa słowiańskiego i staropolskiego. W procesie tym, który w pewnym stopniu zmieniał i zmienia szatę nazwiczną Ziemi Lubuskiej, odgrywa nieraz pewną rolę położenie topograficzne pewnej miejscowości, a także łatwość wymawiania (por. tabela 1).

Na Ziemi Lubuskiej występuje dążność do globalnego nazywania miejscowości w pobliżu położonych, np. do Kurska należy w pobliżu położone Dębsko (pow. Międzyrzecz), do Lubniewic Krajnik, Suszyce, Osia Góra (pow. Sulęcín), Młodziejów do Siadczy, obecnie Siedczyn (pow. Sulechów). Szarki do Uścia (pow. Sulechów), Mikułówka do Przyborza (pow. Żagań), Wojślawice do Przyłasków (pow. Żagań), Owczary do Komorowa (pow. Gubin). Przykładów takich można przytoczyć kilkaset.

Nawet małe miejscowości i przysiółki oddalone o około 2 km noszą nazwy większych miejscowości leżących w pobliżu. Na Ziemi Lubuskiej nie wytworzyła się jeszcze potrzeba odróżniania różnych części miejscowości już istniejących. Proces ten wynikał z początkowo powierzchniowej orientacji w terenie nowo przybyłych osadników. Obecnie wytwarza się jednak nowy typ nazw przysiółków. Są to w przeważającej ilości nazwy pochodzące od właściciela pojedynczego zabudowania, wyróżniającego się czymś spośród ludzi mieszkających w pobliżu, często też właściciela leśniczówki. Oto przykłady:

Nieradek — U Słomczewskiego (pow. Sulęcín), U Kaczmarka (pow. sulęcínski), U Waligóry (pow. sulechowski), U Herberga i U Cacyka (pow. Strzelce Krajeńskie), Szarki — U Tomaszewskiego (pow. sulechowski), U Nowaka (pow. sulechowski), U Kłopotowskiego (pow. sulechowski), Dębno — U Smogóra (pow. Wschowa), Kamienna — U Noconia (pow. Wschowa), Wróblów — U Szurana (pow. Wschowa), Grochowice — U Maćkowiaka (pow. Wschowa), Zwierzyniec — U Durczaka (pow. Wschowa), Dąb dzisiaj Bezdębiec — U Zegara (pow. Wschowa) itd. Można podać wiele podobnych przykładów z Ziemi Lubuskiej.

Takie nazwy z wyrażeniami przyimkowymi występowały dość obficie we wczesnym średniowieczu na Śląsku i z rzadka tylko w innych dzielnicach Polski. Zanikły jednak po XIV w. (por. W. Taszycki: „Śląskie nazwy miejscowe”. Katowice 1935 r.). Dawne nazwy tego typu przeszły ewolucję, stając się nazwami patronimicznymi lub etnicznymi. Przyszłość pokaże, czy podobnym zmianom ulegną nazwy lubuskie. Nazwy te istnieją współcześnie obok nazw ustalonych, w wielu jednak wypadkach znana jest wyłącznie nazwa przyimkowa. Dotyczy to zwłaszcza nazw leśnictw. Wydaje się, że w tworzeniu tych nazw nie odegrały roli stosunki własnościowe, nie mają więc one charakteru dzierżawczego, lecz odgrywała i odgrywa tu rolę łatwość orientacji w terenie, jako że np. nazwisko leśniczego jest dobrze znane miejscowej ludności.

Ilustracją współczesnego stanu nazewnictwa miejscowego Ziemi Lubuskiej są cztery tabele, zamieszczone poniżej. Nie wyczerpują w nich wszystkich przykładów z omawianego terenu. Podaję jednak — wydaje się — dostateczny materiał do wyciągnięcia pewnych ogólniejszych wniosków (por. omówienia niektórych procesów zamieszczone wyżej).

Tabela pierwsza ilustruje proces znaczeniowego uwyrażniania nazw miejscowych.

Tabela druga podaje nazwy, których nie ma w słowniku Rosponda, a więc utworzone przez ludność lub administrację. Są tu „kalki” z języka niemieckiego i wiele potworków nazewniczych. Będą tutaj także pewne skróty nazewnicze, powstałe często pod wpływem gwarowym, np. Kleszczewo — Kliszcz, a nawet obcojęzycznym np. Lipienka — Lipenka — wpływ ukraiński. Dyspalatalizacja spółgłosek przed e oraz i dokonała się w języku rosyjskim w XIII — XV w. (W. Kuraszkiewicz: *Zarys dialektologii wschodnio-słowiańskiej*. Warszawa 1954, str. 34—35).

Nowe osadnictwo stwarzało konieczność natychmiastowego nazywania miejscowości, które już istniały przed przybyciem osadnika. Było to nazywanie nie uwzględniające historii miejscowości, jej genezy, nie znaczeniowe lecz formalne. Nazwy takie z dawnych wieków to wyróżniane przez Palackiego, Moszyńskiego i Taszyckiego nazwy ciemne, dające się klasyfikować tylko formalnie. W ich ustalaniu odgrywała rolę dawniej powstała nazwa. Nowy osadnik często uwyrażniał ją znaczeniowo, tworzył nazwę według zasobu własnych wiadomości i możliwości nazywania, korzystał ze znanych nazw analogicznych. Tworząc te nazwy po wojnie brała często ludność za podstawę nazwę niemiecką lub fonetycznie podobną polską nie zastanawiając się nad jej znaczeniem, lecz przyczepiając różne końcówki (np. dzierżawcze, patronimiczne itp.). Wytwarza się więc grupa nazw miejscowych pustych, bez znaczenia, którą można klasyfikować tylko formalnie.

Trzecia tabela ilustruje proces zmian końcówek ustalonych nazw miejscowych. O ich kształcie zdecydowała często łatwość wymowy. Będą więc to nazwy skrócone np. Św. Wojciech — Wojciechowo. Na podstawie trzeciej tabeli możemy zaobserwować wielką płynność nazw dzierżawczych, np. Ługów — Ługowo, Grochowo — Grochów. Można ją tłumaczyć tym, że „przynależność własnościowa” danej nazwy dzierżawczej nie ma dziś żadnego znaczenia. Płynność końcówek uzasadniona jest także analogią do końcówek innych nazw miejscowych — i odwrotnie — procesem zacieraania się znaczeniowego nazw dzierżawczych, patronimicznych i innych.

Zmienność form poszczególnych nazw z biegiem czasu występowała także dawniej. Adam Wolff w interesującej pracy „*Nazwy miejscowe na Mazowszu*” (*Onomastica I* 1955) pisze o pojawieniu się w XV w. w nazewnictwie Mazowsza dwu, lub nawet trzech form nazw, dotyczących tej samej miejscowości. Wolff za Balzerem, Bujakiem i Brücknerem stwierdza, że między nazwami rodowymi, patronimicznymi, u Brücknera jeszcze dzierżawczymi, istotnej różnicy znaczeniowej czy czasowej nie ma, choć gramatycznie są to nazwy różne. Współczesny materiał nazewniczy z Ziemi Lubuskiej potwierdza słuszność tych sądów w wypadku całkowitego za-

tarca się znaczenia poszczególnych nazw. Słuszna jest uwaga Wolffa, że na zmienność form końcówek wpływa tworzenie przymiotników, u Wolffa np. Dmochy, przymiotnik dmochowski, nazwa miejscowa Dmochowo; na Ziemi Lubuskiej np. Linie, przymiotnik liński, nazwa miejscowa Liny.

Czwarta tabela zawiera nazwy podane w słowniku Rosponda, które jednak są nie używane w terenie.

Tabela 1
Procesy znaczeniowego wyrażniania nazw miejscowych
(przykłady)

Nazwa ustalona	Nazwa współczesna	Powiat
Buszek	Bukowa	Szprotawa
Chociemyśl	Kociemyśle	Głogów
Czerlejewo	Czerleno	Wschowa
Dąb	Bezdebiec	Wschowa
Drogłowice	Drogłowice	Głogów
Gębice	Gubice	Sulechów
Golczewice	Marianowo	Strzelce Kraj.
Karszynek	Karcz	Sulechów
Lemierzyczo	Lubomierzyczo	Sulęcín
Linie	Liny	Sulechów
Łazy	Lesów	Lubsko
Łąkie	Łąki	Świebodzin
Łochowice	Łachowice	Krosno Odrz.
Łowiguz	Dzików	Gubin
Małowice	Małowice	Lubsko
Modropole	Modrepole	Strzelce Kraj.
Mołoszowice	Mastowice	Nowa Sól
Nowe Dzieduszyce	Nowe Dziaduszyce	Gorzów
Smogórzyn	Smolarnia	Krosno
Trzepielinek	Jezioroki	Sulęcín
Trzaińce	Cięcie	Sulęcín
Tyczno	Krzeczkowo	Świebodzin
Uście	Ujście	Sulechów
Wyszyna	Wójciki	Zielona Góra
Żarzyn	Zarzyn (od zarzynać)	Sulęcín

Tabela 2
Tabela nazw miejscowych
nie ustalonych przez Komisję Ustalania Nazw Miejscowych

Miejscowość	Powiat
Aleksandrów	Zielona Góra
Antoniewo	Sulęcín
Antonówka	Gubin
Augustynka	Krosno
Białe Łąki k. jez. Głębokie	Międzyrzecz
Błonie	Nowa Sól
Bogaczów	Żary
Brzeźnica	Świebodzin
Bucze	Żary
Bukowa	Szprotawa
Chlebice	Lubsko
Dąbrówka	Nowa Sól
Dobrzyń	Żary
Dolina Leśna	Sulęcín
Dorzecze	Nowa Sól
Dzikarnia	Świebodzin
Fery	Sulechów
Franciszków	Słubice
Głędzin	Głogów
Górki Wielkie	Sulechów
Górny Folwark	Sulechów
Gryżyna Młyn	Krosno
Gubice	Sulechów
Hersztóp	Skwierzyna
Huta Duża	Szprotawa
Huta Mała	Szprotawa
Jarnatów	Sulęcín
Jasion	Lubsko
Jelenic	Sulęcín
Karcz	Sulechów
Karolinów	Żagań
Kącin	Żagań
Kiwicze	Skwierzyna
Kiwlicze	Głogów

Miejscowość	Powiat
Kochanowo	Wschowa
Kolonia Gościkowo	Międzyrzecz
Koronkowo	Nowa Sól
Kotogórze	Nowa Sól
Kotłowo	Sulechów
Kiril (Gril) koło Trzemeszna Lub.	Sulęcín
Krukówka	Zielona Góra
Krzczkowo	Świebodzin
Lesów	Lubsko
Leśna Góra	Sulechów
Liny	Sulechów
Lipo albo Lipno koło Przewozu	Żary
Ludwików	Żary
Łachowice	Krosno
Łaziska	Świebodzin
Łąków	Sulęcín
Łukawy	Żary
Malwice	Lubsko
Mała Dąbrówka	Świebodzin
Mała Lipna	Żary
Mała Wólka	Głogów
Małe Kochanowo	Wschowa
Mały Bór	Wschowa
Marianowo	Sulechów
Marysin	Żagań
Masków	Międzyrzecz
Matyldowo	Głogów
Mieczysławów	Nowa Sól
Międzywody	Sulechów
Myślenice	Głogów
Nowe Kursko	Międzyrzecz
Nowe Łąki	Strzelce Kraj.
Nowy Most	Strzelce Kraj.
Nowy Świat	Sulechów
Owczarnia	Świebodzin
Podośno	Sulęcín
Pokrzywno	Szprotawa
Polska Wola	Słubice

Miejscowość	Powiat
Przygórze	Wschowa
Przyrzecze	Słubice
Pustków	Żary
Radomyśl	Wschowa
Rakowo	Skwierzyna
Sabinówka	Nowa Sól
Silna	Międzyrzecz
Skarbiec	Żagań
Stary Dwór	Sulechów
Stary Wędrzyn koło Trzemeszna Lub.	Sulęcín
Straszów	Żary
Świerków	Sulęcín
Teresin	Sulęcín
Torno	Lubsko
Trąby	Lubsko
Winniki	Głogów
Witanowice	Głogów
Wysokie Dęby	Słubice
Zbiersko	Wschowa
Złotawa	Strzelce Kraj.
Złoty Potok	Świebodzin
Zygmuntów Dolny	Nowa Sól
Zygmuntów Górny	Nowa Sól

Tabela 3
Zmiany końcówek

Nazwa ustalona	Nazwa współczesna	Powiat
Brzezin	Brzeźno	Sulęcín
Cisów	Cisowo	Nowa Sól
Drzewiczka	Drzewice	Krosno Odrz.
Glinik	Glinki	Szprotawa
Glińsk	Glińsko	Świebodzin
Grochowo	Grochów	Sulęcín
Kaczeniec	Kaczenice	Zielona Góra
Kijów	Kijowo	Strzelce Kraj.
Krząkówko	Krząków	Głogów

Nazwa ustalona	Nazwa współczesna	Powiat
Krzywa	Krzywaniec	Lubsko
Linie	Liny	Sulechów
Lubniewice	często Lubniewica	Sulęcín
Łąkie	Łąki	Świebodzin
Ługi Brzozowskie	Brzozówka	Sulęcín
Ługów	Ługowo	Świebodzin
Łukawy	Łukaw	Żary
Myszyniec	Myszków	Wschowa
Niemścin	Niemszczów	Sulęcín
Ostrów	Ostrówek	Sulęcín
Polne	Polna	Sulęcín
Postomice	Postomie	Sulęcín
Puszczykowo	Puszczyki	Strzelce Kraj.
Wojciechówek	Wojciechowo	Międzyrzecz
Wyszanowo	Wyszanów	Międzyrzecz

Tabela 4

Nazwy podane w słowniku Rosponda, które nie są używane w terenie

Miejscowość	Powiat
Barcikowiczki	Nowa Sól
Bądecz	Ślubice
Bechy	Sulęcín
Bieganów	Ślubice
Bieżyn	Ślubice
Bogdanów	Sulęcín
Bogumiłów	Żary
Broczek	Ślubice
Brodniki	Ślubice
Bucze	Głogów
Budachówek	Sulęcín
Bulim	Nowa Sól
Chartówek	Sulęcín
Chełmek	Nowa Sól
Chlebniki	Świebodzin
Chudecz	Wschowa

Współczesne problemy nazewnictwa geograficznego

Miejscowość	Powiat
Chwierut	Świebodzin
Ciągliny	Ślubice
Cieszanki	Ślubice
Cieszyszadz	Świebodzin
Czarne Zdroje	Ślubice
Czarnówek	Ślubice
Dębianka	Nowa Sól
Dębsko	Międzyrzecz
Domanowice	Głogów
Drogoniów	Nowa Sól
Dźwina	Sulechów
Dzwonki	Sulęcín
Folfark św. Anny	Żagań
Gardno	Ślubice
Gębice	Sulechów
Gęśnik	Sulęcín
Glinica	Głogów
Glinki Radowskie	Ślubice
Głazy	Sulęcín
Głuchowiec	Sulęcín
Głuszycza	Sulechów
Gościmierz	Ślubice
Grabienko	Ślubice
Gradyń	Ślubice
Granicznik	Sulęcín
Grąckie	Międzyrzecz
Gródek	Świebodzin
Grządkowo	Sulęcín
Igłowice	Głogów
Ilanka	Ślubice
Janowiec	Sulechów
Jedlice	Sulęcín
Jeżowe Pole	Sulęcín
Kaliszkowice	Świebodzin
Klekot	Skwierzyna
Klekotka	Świebodzin
Kochań	Ślubice
Konin	Nowa Sól

Miejscowość	Powiat
Kownatki	Gorzów
Krajnik	Sulęcín
Krzydłowiczki	Głógów
Kukowo	Słubice
Kunowiczki	Słubice
Kurkawka	Świebodzin
Kwaśniewo	Słubice
Laski	Sulechów
Leszczyki	Słubice
Lipowiec	Słubice
Lisówek	Słubice
Luboniec	Słubice
Łaszewo	Sulęcín
Łęczynek	Sulęcín
Łęgowskie	Międzyrzecz
Łękinia	Świebodzin
Łomnica	Sulechów
Łysinki	Wschowa
Maciążki	Słubice
Małoszewo	Skwierzyna
Maniszewo	Słubice
Marzęcice	Sulechów
Marzęcin	Zielona Góra
Maszkówek	Sulęcín
Mielno	Żary
Mierzeniec	Sulęcín
Miłkowo	Świebodzin
Miłozdroje	Sulęcín
Mikułówka	Nowa Sól
Młodno	Słubice
Modęcín	Sulęcín
Mokradl	Świebodzin
Niedźwiedzi Ług	Sulęcín
Nowe Osiedle	Głógów
Nowy Gościniec	Skwierzyna
Odrzygoszcz	Sulęcín
Olszyna	Słubice
Omącznik	Słubice

Współczesne problemy nazewnictwa geograficznego

Miejscowość	Powiat
Opolnica	Świebodzin
Ordzikowo	Sulęcín
Osia Góra	Sulęcín
Osieczyce	Sulęcín
Owczarki	Słubice
Ożar	Sulęcín
Pamiątkowice	Sulęcín
Pamięcinek	Słubice
Pękoszów	Głógów
Pjersna	Głógów
Piskornik	Świebodzin
Płoszewo	Słubice
Pobrzeże	Świebodzin
Podbiele	Sulęcín
Pohulanka	Sulęcín
Poęcín	Słubice
Potok	Żary
Przewodowo	Krosno
Przyborze	Nowa Sól
Przychodza	Skwierzyna
Radocin	Nowa Sól
Radotki	Słubice
Rajewo	Zielona Góra
Rokszyno	Sulęcín
Rościce	Żary
Rożkowo	Słubice
Rudawka	Świebodzin
Rypidłów	Sulęcín
Rzeczny Młyn	Słubice
Sady	Słubice
Sarni Gaj	Słubice
Sieńsk	Gubin
Smochowice	Sulęcín
Smogórze Drzecińskie	Słubice
Smolary Stadnickie	Sulęcín
Smolno	Międzyrzecz
Sobieraj	Sulęcín
Sobolewo	Sulęcín

Wojciech Pasterniak

Miejscowość	Powiat
Spławie	Sulęcín
Spławiska	Słubice
Spudłówek	Słubice
Stalónka	Sulęcín
Stany	Nowa Sól
Starołęczne	Sulęcín
Staroścín	Słubice
Stary Młyn	Słubice
Stawidło	Słubice
Strzeszków	Nowa Sól
Suchcín	Sulęcín
Sulistrasz	Sulęcín
Sulówek	Słubice
Suszyce	Sulęcín
Suszyn	Sulęcín
Sychowo	Krosno
Szczygłowo	Strzelce Kraj.
Ślężno	Słubice
Śliwice	Słubice
Śniatówko	Słubice
Świnino	Głógów
Targoszyniec	Świebodzin
Tkacze	Sulęcín
Trzainiec	Świebodzin
Trzepielinek	Sulęcín
Trzeszczewo	Słubice
Trzęsawa	Świebodzin
Trzęsigłowa	Słubice
Tyczyno	Świebodzin
Tamiana	Skwierzyna
Wielibórz	Sulechów
Wielopole	Sulęcín
Wierzbowiec	Słubice
Wieszczyce	Sulęcín
Witkówko	Sulęcín
Wliry	Świebodzin
Wojtaszkowo	Sulęcín
Wolnica	Nowa Sól

Miejscowość	Powiat
Wrzoskały	Słubice
Wszeborów	Sulęcín
Wszeborówek	Sulęcín
Wygńanka	Słubice
Wygoda	Świebodzin
Wygon	Świebodzin
Zabiela	Świebodzin
Zabłocie	Słubice
Zacisze	Zielona Góra
Zagóra	Nowa Sól
Zagórzyn	Sulechów

NAZWY PÓL I JEZIOR NA ZIEMI LUBUSKIEJ

Nazwy pól na Ziemi Lubuskiej można podzielić na trzy grupy:

- 1) nazwy oznaczające położenie pól w pobliżu innej miejscowości,
- 2) nazwy określające właściwości topograficzne terenu,
- 3) nazwy określające położenie pól w pobliżu twórow kultury materialnej, np. młynów, tartaków itp.

Pierwsza grupa występuje na Ziemi Lubuskiej najliczniej.

W tabeli podaję przykłady:

Miejscowość	Nazwy pól
Broniszów pow. Nowa Sól	Za Koreą, Pod Urzutami, Na Radwanowie, Pod Mirocinem
Buków pow. Sulechów	Pod Sulechovem, Pod Rakowem
Gozdńica pow. Żagań	Pod Wymiarkami
Jędrzychowice pow. Wschowa	Pod Kandlewem, Pod Górzyną, Pod Dryżyną, Pod Siedlnicą, Pod Kowalewem, Pod Zamysłowem
Karszyn pow. Sulechów	Pod Kargową, Pod Dąbrówką, Pod Susłowem, Pod Uścíem, Pod Siedczynem
Komorów pow. Gubin	Pod Jaromirowicami, Pod Bieżycami, Pod Wałowicami
Kłępsk pow. Sulechów	Pod Kotłowem, Pod Kolesinem, Pod Kłępskiem Małym, Pod Okuninem
Klenica pow. Sulechów	Pod Swarzenicami, Pod Dąbrówką, Pod Bojadłem
Kotla pow. Głogów	Pod Kociemyślami

Miejscowość	Nazwa pól
Kursko pow. Międzyrzecz	Pod Templewem, Pod Pieskami, Pod Kliszczem
Lipie Góry pow. Strzelce Krajeńskie	Pod Czyzewem, Pod Ogardami
Lutol Suchy pow. Międzyrzecz	Pola Chociszewskie
Lutol pow. Lubsko	Pod Górnem, Pod Lubskiem
Nowe Miasteczko pow. Nowa Sól	Koło Borowa, Pod Łukowem, Pod Miłakowem
Nietków pow. Zielona Góra	Pod Laskami
Ochła pow. Zielona Góra	Pod Świdnicą
Ołobok pow. Świebodzin	Pod Łąkami (wieś Łąki), Pod Świebodzinem, Pod Borowem, Pod Niesulicami
Osiecznica pow. Krosno Odrz.	Pod Marcinowicami, Pod Czetowicami, Pod Łochowicami
Pomorsko pow. Sulechów	Pod Brzeziami, Pod Brodami
Przychów pow. Krosno Odrz.	Pod Świercami
Sława Śl. pow. Wschowa	Pod Lubogoszczą, Pod Gołą, Pod Wróblewem, Pod Jutrzenką, Pod Przybyszowem, Pod Ceglówką, Pod Starym Strączem, Pod Lipinkami, Pod Radzyniem
Zarzyń pow. Sulęcín	Pod Pieskami, Pod Wysoką, Pod Wielowsią, Pod Glisnem

Nazwy te przeważają zwłaszcza na terenach o dużym skupisku osad. Natomiast miejscowości odległe od siebie mają większość nazw należących do grupy drugiej i trzeciej. Niektóre nawet całkowicie pozbawione są nazw należących do grupy pierwszej np. nazwy łąk i pól wsi Będów pow. Zielona Góra: Śluza (łąka w pobliżu śluzy), Czarne (pole od czarnej gleby), Kapuśniaki, Na Hektarach (dzielono po wojnie tę ziemię po hektarze każdemu gospodarzowi — stąd nazwa), Na Grojcach, Luk (nazwa łąki wchodzącej „luka” w las), Waldwiza (przekształcenie nazwy niemieckiej).

Przykłady nazw pól określających właściwości topograficzne terenu

Miejscowość	Nazwy pól
Broniszów pow. Nowa Sól	Za Lasem, Na Górze
Goznica pow. Żagań	Pod Lasem, Pod Lipą
Jędrzychowice pow. Wschowa	Pod Laskiem, W Dębinach, Na Górze

Miejscowość	Nazwa pól
Karszyn pow. Sulechów	Pod Dąbkami, Pod Kanalem, Pod Lasem, W Łąkach
Klenica pow. Sulechów	Nad Odrą
Kotla pow. Głogów	Za Rzeką, Na Górze, Pod Lasem
Komorów pow. Gubin	Wąwóz, Leszczyna, Pod Lasem, Nad Jeziorem, Nad Droga.
Lipie Góry pow. Strzelece Krajeńskie	Koło Jeziora, Za Lasem
Lutol pow. Lubsko	W Klinie, Na Łąkach, Za Lasami, Pod Laskiem
Lutol Suchy pow. Międzyrzecz	Pola Bieleńskie (jeziro Bieleń), Pola Nadrzeczne, Za Droga, Pod Lasem
Nietków pow. Zielona Góra	Za Kanalem, Nad Odrą, Na Górach
Nowe Miasteczko pow. Nowa Sól	Nad Wodospadem, Nad Stawem
Ochla pow. Zielona Góra	Pod Ochłą (rzeka)
Ołobok pow. Świebodzin	Za Jeziorem, Pod Lasem
Pomorsko pow. Sulechów	Za Odrą, Przed Odrą, Pod Lasem
Przychów pow. Krosno Odrz.	Pod Jeziorem, Pod Lasem
Stypułów pow. Nowa Sól	Pod Lasem, Za Stawem
Wężyska pow. Krosno Odrz.	Pod Lasem

Przykłady nazw określających położenie pól w pobliżu tworów kultury materialnej

Miejscowość	Nazwy pól
Broniszów pow. Nowa Sól	Pod Torami, Za Szosą
Bytom Odrz. pow. Nowa Sól	Za Torami, Koło Torów
Gozdnica pow. Żagań	Za Basenem, Przy Kościele, Koło Cmentarza
Jędrzychowice pow. Wschowa	Pod Cegielnią, Za Parkiem, Za Szosą
Karszyn pow. Sulechów	Pod Wieżą, Za Ochronką
Klenica pow. Sulechów	Za Tartakiem, Za Stacją
Komorów pow. Gubin	Koło Młyna

Miejscowość	Nazwy pól
Kotla pow. Głogów	Za Torami, Za Cegielnią
Lutol pow. Lubsko	Za Cmentarzem, Za Wiatrakiem
Nietków pow. Zielona Góra	Za Torami, Koło Rezerwatu
Ochla pow. Zielona Góra	Lotnisko (zaorane pole na którym było lotnisko)
Przychów pow. Krosno Odrz.	Pod Sztreką (torami)
Smolno Wielkie pow. Sulechów	Za Wiatrakiem
Stypułów pow. Nowa Sól	Za Torami
Wężyska pow. Krosno Odrz.	Za Torami, Za Młynem, Pod Lasem

Jest to grupa nazw stosunkowo bardzo nieliczna. Na Ziemi Lubuskiej prawie nie są używane dzierżawcze nazwy pól. Typ takich nazw na pewno się już nie wytworzy z związku z postępującym współdzielczym wsi. Zebrały materiał pokazuje wyraźnie zależność nazw pól od krajobrazu i stosunków społeczno-gospodarczych. Nazw rzeczownikowych jest znacznie mniej niż nazw przyimkowych. Proces rzeczownikowania nazw terenowych na Ziemi Lubuskiej jest rzeczą wątpliwą. Potwierdzają się zastrzeżenia M. Kucaly (M. Kucala: Nazwy terenowe z kilku wsi w pow. myślenickim. Onomastica.) odnośnie teorii prof. Dejny o rzeczownikowaniu nazw terenowych (K. Dejna: Terenowe nazwy śląskie. Onomastica II 1956). Istnienie nazw przyimkowo-okolicznikowych uwarunkowane jest — jak się wydaje — ich dokładnością informacyjną. Nazwy te doskonale pozwalają zorientować się w terenie, wskazując na znane powszechnie obiekty. Nazewnictwo terenowe Ziemi Lubuskiej jest uboższe niż nazewnictwo terenowe innych regionów Polski.

Na Ziemi Lubuskiej wytwarza się także typ nazw geograficznych żartobliwych, np. Bądecz nazywają Sybirem (pow. Sulęcín), zburzoną leśniczówkę koło Glisna Piekłem, wyspy na jeziorach lubniewickich: „Kocham Cię”, „Tu mi daj”, „Mam cię dość”, „Odczep się ode mnie” (podobnie jeden z półwyspów na jeziorach mazurskich nazywa się „Goła Zośka”), pole koło Obłotna — Koreą (pow. Sulechów), pole koło Sulechowa — Sybirem, pole za Smolnem Wielkim (pow. Sulechów) także Sybirem (pole bezdrzewne, gołe), część wsi Broniszów—Koreą (pow. Nowa Sól), pole w Jędrzychowicach pow. Wschowa Na Saharach (piaszczyste). Zwyczaj przenoszenia nazw Sybir i Korea spotykamy na omawianym terenie dość często.

Nazwy jezior nie mają tu w wielu wypadkach nazw zgodnych z ustaleniem. Jezioro nazywa się często Jeziorem, a rzeka Rzeką. Jest tu chyba pewna analogia do nazewnictwa z okresu praindoeuropejskiego.

Przedstawiony w tej pracy materiał nazewnictwa uzasadnia konieczność opracowania współczesnego słownika nazw geograficznych Ziemi Lubu-

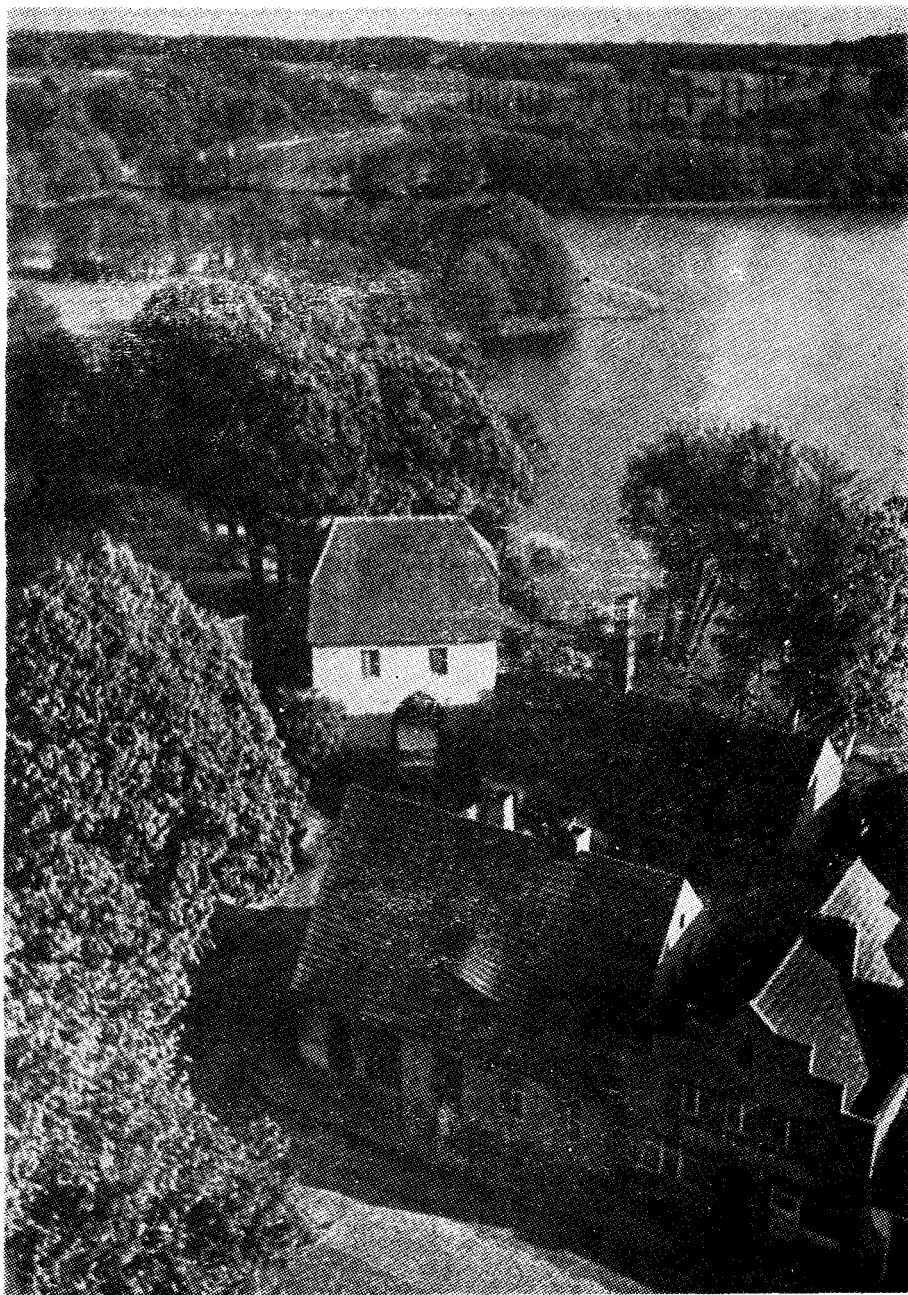
skiej, a przynajmniej nazw miejscowych. Opracowanie takiego słownika wskazane jest także ze względu na istnienie nazw niewłaściwych, na jego szeroką użyteczność społeczną. Wydany przez Zarząd Okręgu Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Zielonej Górze „Wykaz miejscowości województwa zielonogórskiego” nie obejmuje całości nazewnictwa miejscowego, posiada wiele rażących błędów, między innymi podaje dużą ilość nazw niewłaściwych.

Istnieje konieczność szerokiej popularyzacji wiedzy nazewnictwej, gdyż część naszego społeczeństwa nie wykazuje troski o poprawną, polską formę nazw miejscowych. W świadomości mieszkańców tkwią nieraz, obok oficjalnych nazw polskich, przekształcone nazwy niemieckie, źródłem swym sięgając czasów powojennych. Istnieją także różnice między administracyjnym, oficjalnym, a przez ludność używanym nazywaniem miejscowości. Jak Niemcy niezwykle starannie zacierali ślady polskiego nazewnictwa na Ziemi Lubuskiej, tak my jeszcze z większą strannością winniśmy dążyć do całkowitej ich repolonizacji.

BIBLIOGRAFIA

1. K. Dejna: *Terenowe nazwy śląskie. Onomastica 2*, Wrocław 1956.
2. M. Karaś: *Nazwy miejscowe typu Podgóra, Zalas w języku polskim i innych językach słowiańskich*. Wrocław 1955.
3. T. Milewski: *Recenzja z prac Trautmanna Onomastica I* Wrocław 1955.
4. T. Milewski: *Nazwy miejscowe Ziemi Odzyskanych. Poradnik Językowy XII* 1952.
5. T. Natanson-Leski: *Zarys granic i podziałów Polski najstarszej*, 1953.
6. S. Rospond: *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*. Wrocław 1957.
7. W. Taszycki: *Patronimiczne nazwy miejscowe na Mazowszu*. Kraków 1951.
8. W. Taszycki: *Słowiańskie nazwy miejscowe (ustalenie podziału)* Kraków 1946.

9. W. Taszycki: Śląskie nazwy miejscowe 1935.
10. W. Taszycki: Najdawniejsze polskie imiona osobowe Kraków 1925.
11. W. Taszycki: Dotychczasowy stan badań nad pobytem drużyn germańskich na ziemiach polskich w świetle toponomastyki. „Przegląd Zachodni” VII z 5/6 1931.
12. W. Taszycki: Rozprawy i studia polonistyczne Onomastyka. Wrocław — Kraków 1958.
13. W. Taszycki: Rzekomo patronimiczne nazwy miejscowe (Znaczenie przyrostka -ic) Język Polski XXI, 1936.
14. H. Ułaszyn: Słowotwórstwo. Gramatyka języka polskiego (zbiorowa). Kraków 1923.
15. J. Zborowski: Wskazówki do zbierania nazw geograficznych. Biblioteczka T-wa Miłośników Języka Polskiego nr 4. Warszawa 1923.
16. K. Zierhoffer: Nazwy miejscowe północnego Mazowsza. Wrocław 1957.
17. S. Kozierowski: Pierwotne osiedlenie pogranicza wielkopolsko-śląskiego między Obrą i Odrą a Wartą i Bobrem w świetle nazw geograficznych. Slavia Occidentalis VII i VIII 1928 i 1929.
18. Tadeusz Wojciechowski: Chrobacja. Rozbiór starożytności słowiańskich I. Kraków 1872.
19. Adam Wolff: Nazwy miejscowe na Mazowszu. Onomastica I. 1955.

Łagów Lubuski — widok ogólny

Fot. B. Bugiel